

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

Факультет історії, бізнес-освіти та права
Кафедра права та правоохоронної діяльності

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В.о. завідувача кафедри
к.ю.н., доцент Мілова Т.М.

«2» серпня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК 24 (НПП 2.1.1.18) СПАДКОВЕ ПРАВО

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 081 Право
(шифр, назва галузі)

Спеціальність: 081 Право
(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма «Право»
(назва)

Форма навчання денна, заочна
(денна, заочна,)

2022 – 2023 навчальний рік

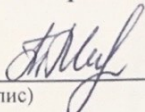
Робоча програма навчальної дисципліни **Спадкове право** розроблена на основі освітньо-професійної навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня **бакалавра** за спеціальністю **081 Право**

Розробники: Сокурєнко О.А., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності.

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри права та правоохоронної діяльності

Протокол від «2» серпня 2022 року № 1

В.о. завідувача кафедри права та правоохоронної діяльності

_____ Т.М. Мілова
(підпис) (прізвище та ініціали)

Робоча програма навчальної дисципліни «Спадкове право» для студентів спеціальності 081 «Право» за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. ЦДПУ імені В. Винниченка, 2022.

© Сокурєнко О.А., 2022

© ЦДПУ імені В. Винниченка, 2022

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3,5	Галузь знань _____081 Право_____— (шифр і назва)	Нормативна/ за вибором	
Індивідуальне навчально-дослідне завдання _____ (назва)	Спеціальність: _____081 Право_____— (шифр і назва)	Рік підготовки	
		2022-й	2023-й
Загальна кількість годин – 105	Освітня програма: _____081 Право_____— (шифр і назва)	Семестр	
		6-й	6-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента –	Рівень вищої освіти: _перший (бакалаврський)	Лекції	
		20 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		26 год.	4 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		59 год.	91 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
Вид контролю:			
6-й семестр екзамен	6-й семестр екзамен		

1.2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання навчальної дисципліни «Спадкове право» - підготовка фахівців правознавців високої кваліфікації, що мали б змогу оволодіти системою теоретичних знань, набути практичних навичок застосування норм спадкового права, а також отримання необхідної практики застосування їх у судовій та іншій правозастосовчій практиці. Спадкове право посідає особливе місце у системі цивільного права. Незважаючи на свій консерватизм, воно залишається актуальним у кожній державі, з огляду на його нерозривний зв'язок із правом власності.

Інститут спадкування відіграє важливу роль у житті кожної людини, оскільки його норми за своєю природою покликані забезпечувати правонаступництво поколінь. Завдання спадкового права гарантувати кожному громадянину право вільного, на свій розсуд розпорядження власним майном на випадок смерті. Норми спадкового права спрямовані і на забезпечення інтересів спадкоємців, створюючи чіткий і прозорий механізм відкриття прийняття спадщини, її охорони, розділу спадкового майна, оформлення спадкових прав тощо.

Завдання вивчення дисципліни «Спадкове право»:

- вивчення актів приватного законодавства, а також правових колізій, що виникають при їх застосуванні та вирішенні окремих спірних питань, характеристика правового статусу суб'єктів спадкового права та визначення правового режиму спадкового майна;
- вивчення спадкових правовідносин, ознайомлення із видами спадкування та особливостями укладання та змісту спадкового договору;
- вивчення сімейних правовідносин, особливостей спадкування майна, що має правовий режим спільної сумісної власності;
- вивчення окремих видів спадкування

У результаті вивчення навчальної дисципліни у студента мають бути сформовані такі *компетентності*:

загальні	фахові
<p>Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу (ЗК - 1)</p> <p>Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК - 2)</p> <p>Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК - 3)</p> <p>Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями (ЗК - 7)</p> <p>Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК-8)</p> <p>Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК - 11)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право (ФК-7); - знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права (ФК-8); - здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти (ФК-11); - здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції (ФК-12); - здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і

	<p>застосування набутих знань у професійній діяльності (ФК-13);</p> <ul style="list-style-type: none"> - здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації (ФК-14).
--	---

1.3. Очікувані програмні результати навчання:

- проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (ПРН-3);
- давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю (ПРН-5);
- доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло (ПРН-12);
- пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту (ПРН-13);
- застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки (ПРН-21);
- надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях (ПРН-23).

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА

Тема1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права

Згідно ст. 1216 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Спадкування здійснюється за заповітом або за законом. Відповідно до ст. 1222 ЦК України спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, а також особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини.

До складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не 5 припинилися внаслідок його смерті, окрім прав та обов'язків, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця: особисті немайнові права; право на участь у товариствах та право членства в об'єднаннях громадян, якщо інше не встановлено законом або їх установчими документами; право на відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати,

встановлені законом; права та обов'язки особи як кредитора або боржника, передбачені статтею 608 ЦК України.

Спадкування за правом представлення. Внуки, правнуки спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, бабі, дідові, якби вони були живими на час відкриття спадщини. Прабаба, прадід спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на час відкриття спадщини.

Відповідно до ст.ст. 1281-1282 ЦК України, спадкоємці зобов'язані повідомити кредитора спадкодавця про відкриття спадщини, якщо їм відомо про його борги.

Джерелами спадкового права є нормативно-правові акти, які містять загальнообов'язкові правові вимоги, норми, правила, що регулюють суспільні відносини, предметом яких є перехід визначених законом цивільних прав та обов'язків фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців) в порядку універсального наступництва.

Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин

Зміст спадкових правовідносин можна розглядати як сукупність прав та обов'язків суб'єктів. Реалізація спадкового права є по суті реалізацією конституційних прав особи, щодо права володіти, користуватися і своєю власністю, результатами своєї власності, результатами своєю інтелектуальної, творчої діяльності.

Суб'єктами відносин спадкування виступають спадкоємці, хоча спадкове право визначає правовий статус й інших суб'єктів: кредиторів та боржників спадщини, відказоодержувачів, виконавця заповіту тощо.

Оскільки згідно з нормою ст. 1222 ЦК спадкування здійснюється за заповітом і за законом, то можна виділити два види суб'єктів спадкування:

- 1) спадкодавці за законом;
- 2) спадкодавці за заповітом.

Суб'єктивний склад відображає правовий статус учасників правовідношення, тому без його розкриття буде неможливо розкриття правового статусу правовідносин, та елементів правового статусу взагалі.

Об'єктом спадкового наступництва згідно Цивільного кодексу України є спадщина (спадкове майно, спадкова маса), тобто уся сукупність прав та обов'язків спадкодавця, в яких він перебував на момент своєї смерті, за умови, що вони за своєю природою не є віддільними від особи їх носія і здатні перейти до інших осіб.

Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин

Під час визначення правового статусу суб'єктів спадкування насамперед необхідно дефініювати поняття «суб'єкти правовідносин» у загальному розумінні. Слід розрізняти такі поняття, як «суб'єкт правовідносин» та «учасник правовідносин». Аналізуючи загальні положення теорії щодо трактування цих понять, можна зробити висновок, що поняття «учасник» є більш вузьким поняттям, ніж «суб'єкт». За допомогою поняття «учасник правовідносин» можна

охарактеризувати лише відповідний аспект реального буття суб'єкта правовідношення, тобто його участь у конкретних суспільних правовідносинах.

Відповідно до ст. 1216 ЦК України спадкодавцем може бути винятково фізична особа. Причому як громадянин України, так і іноземець або особа без громадянства, особа з подвійним громадянством з огляду на норми Конституції України. Ліквідація юридичної особи спадкові правовідносини не зумовлює, в цьому випадку розподіл її майна здійснюється не за нормами спадкового законодавства, а відповідно до законодавства, яке регулює її діяльність.

Відповідно до ст. 1222 ЦК України спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини.

Спадкоємцями за заповітом можуть бути юридичні особи та інші учасники цивільних відносин. Спадкоємцями можуть бути особи (за заповітом, і за законом), які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини. Насцітурус - це спадкоємець, зачатий за життя спадкодавця і народжений після відкриття спадщини.

Тема 4. Склад спадщини

Спадщина становить один із видів об'єктів цивільних прав, що характеризується локальним характером, адже може виступати об'єктом лишеспадкових правовідносин. Крім того, спадщина має чітко визначені межі існування - з часу відкриття спадщини до оформлення спадкоємцями прав на спадщину. Ст. 1218 ЦК України визначає, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Таким чином, до складу спадщини входить не майно, а саме право на майно.

Корпоративні права у складі спадщини. Акціонери публічного акціонерного товариства можуть відчужувати належні їм акції без згоди інших акціонерів товариства. Переважне право акціонерів приватного акціонерного товариства на придбання акцій цього товариства, що пропонуються їх власником до відчуження третій особі, може бути передбачено статутом акціонерного товариства, якщо станом на дату прийняття такого рішення кількість акціонерів не перевищує 100 осіб.

Нерухоме майно у складі спадщини. При здійсненні спадкодавцем самочинного будівництва (ч. 1 ст. 376 ЦК) до спадкоємців переходить право власності на будівельні матеріали, обладнання тощо, які були використані в процесі цього будівництва. У разі визнання судом права власності на самочинно зведену будівлю за власником (користувачем) земельної ділянки, на якій ця будівля розміщена, до складу спадщини входить право на відшкодування витрат на будівництво (ч. 6 ст. 376 ЦК). До спадкоємців, які прийняли спадщину, у разі знесення самочинного будівництва переходить обов'язок відшкодувати вартість витрат на його знесення і приведення земельної ділянки до попереднього стану (частини 4, 7 ст. 376 ЦК).

Майно, що знаходилось у спільній сумісній власності. Відповідно до ст. 1226 ЦК частка у праві спільної сумісної власності спадкується на загальних підставах. Суб'єкт права спільної сумісної власності має право заповідати свою частку у праві спільної сумісної власності до її визначення та виділу в натурі.

Земельна ділянка та фермерське господарство у складі спадщини.

Якщо спадкодавець не набув права власності на земельну ділянку згідно зі ст. 125 ЗК, проте розпочав процедуру приватизації земельної ділянки відповідно до чинного законодавства України, а органами місцевого самоврядування відмовлено спадкоємцям у завершенні процедури приватизації, то спадкоємці мають право звертатися до суду із позовами про визнання відповідного права в порядку спадкування - права на завершення приватизації та одержання державного акта про право власності на землю на ім'я спадкоємця, а не права власності на земельну ділянку.

Майнові права інтелектуальної власності у складі спадщини. Згідно зі ст. 1218 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. До майнових прав інтелектуальної власності належать: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (ст. 424 ЦК України).

Тема 5. Відкриття спадщини

Під відкриттям спадщини слід розуміти настання таких юридичних фактів, з якими закон пов'язує припинення для спадкодавців та виникнення для спадкоємців спадкових правовідносин. Відповідно до ст. 1220 ч.1 Цивільного кодексу України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Тобто, необхідною і достатньою для відкриття спадщини умовою визнається смерть громадянина. Разом з тим, закон пов'язує відкриття спадщини також із фактом оголошення особи померлою. Проте у будь-якому випадку (смерть чи оголошення особи померлою) документом, що встановлює факт відкриття спадщини (і підставою для видачі свідоцтва про право на спадщину) є свідоцтво про смерть спадкодавця. Зазначене ґрунтується на вимогах ст.49 ЦК, згідно з якою смерть особи є актом цивільного стану і підлягає обов'язковій державній реєстрації. п.3 ст.49 ЦК Державній реєстрації підлягають народження фізичної особи та її походження, громадянство, шлюб, розірвання шлюбу, зміна імені, смерть. Відкриття спадщини, згідно Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, обумовлює перевірку нотаріусом факту смерті, часу і місця відкриття спадщини. Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою.

Відповідно до ст. 1220 Цивільного кодексу України (далі ЦК) спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини визнається згідно з ч. 2 вказаної статті день смерті особи або оголошення її померлою. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної або якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно, а спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

Відповідно ст. 46 Цивільного кодексу України фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, - протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру - протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій.

Відповідно статті 1221 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Частина 2 ст. 1221 ЦК України зазначає, що якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Згідно статті ч. 2 ст. 1290 ЦК України виконавець заповіту повинен вжити заходів щодо повідомлення спадкоємців, відказоодержувачів, кредиторів про відкриття спадщини. Нотаріус або в сільських населених пунктах посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, отримавши від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язана повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме.

МОДУЛЬ 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДКРИТТЯ, ОФОРМЛЕННЯ ТА ОХОРОНИ СПАДЩИНИ

Тема 6. Спадкування за заповітом.

Відповідно до ст. 1233 ЦК України заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Правове значення заповіту полягає в тому, що це є єдиним для фізичної особи способом розпорядитися своїм майном на випадок смерті. Заповіт - особливий вид правочину, за яким правові наслідки пов'язують із фактом смерті особи. Одночасно заповіт виступає юридичним фактом, який поряд з іншими елементами юридичного складу виникнення спадкового правовідношення. До того ж заповіт не може бути підставою виникнення обов'язків спадкоємців перед спадкодавцем за життя останнього.

Відповідно до ст. 1257 Цивільного кодексу України заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним. За позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо буде встановлено, що волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідає його волі.

Недійсність окремого розпорядження, що міститься у заповіті, не має наслідком недійсності іншої його частини. У разі недійсності заповіту

спадкоємець, який за цим заповітом був позбавлений права на спадкування, одержує право на спадкування за законом на загальних підставах. Заповіт може бути визнаний недійсним лише за наявності підстав, визначених у ЦК. При цьому закон не передбачає можливості внесення змін до змісту заповіту після відкриття спадщини, оскільки таким чином змінюється воля спадкодавця, що є неприпустимим.

Особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті щодо належного їй майна, зокрема окремої речі, сукупності речей, а також майнових прав та обов'язків, є заповітом. Безперечно, заповіт є правочином, відтак на нього поширюються загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Зазначене стосується й змісту заповіту, який не може суперечити актам цивільного законодавства та інтересам держави й суспільства, його моральним засадам.

Нотаріус посвідчує заповіти фізичних осіб з повною цивільною дієздатністю, у тому числі подружжя, які складені відповідно до вимог статей 1233-1257 ЦК України та особисто подані нотаріусу. Посвідчення заповіту через представників не допускається.

У заповіті зазначаються місце і час складення заповіту, дата та місце народження заповідача. Заповіт особисто підписує заповідач. При посвідченні заповіту від заповідача не вимагається подання доказів, які підтверджують його право на майно, що заповідається.

Нотаріус посвідчує заповіт, який написаний заповідачем власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. Нотаріус може на прохання записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів. У цьому разі заповіт має бути вголос прочитаний заповідачем і підписаний ним, про що зазначається перед його підписом.

Якщо заповідач унаслідок фізичної вади, хвороби або з будь-яких інших причин не може власноручно підписати заповіт, за дорученням заповідача він може бути підписаний іншою фізичною особою. Фізична особа, на користь якої заповідається майно, не вправі підписувати заповіт за заповідача. Нотаріус при посвідченні заповіту зобов'язаний роз'яснити заповідачу зміст статті 1241 ЦК України про право на обов'язкову частку у спадщині та зміст статті 1307 ЦК України щодо нікчемності заповіту на майно, яке є предметом спадкового договору.

Тема 7. Спадкування за законом

Спадкування здійснюється двома шляхами: **за заповітом або за законом** (ст. 1217 ЦК України). Однак зрозуміло, що підстави спадкування не можна протиставляти. Крім того, для спадкування не тільки за заповітом, а й за законом потрібна ціла низка передбачених законом юридичних фактів. Підставою виникнення спадкування за заповітом є **юридичний склад** - складання заповіту, смерть спадкодавця, відкриття спадщини, прийняття спадщини. Осіб, які закликаються до спадкування в цьому випадку, визначає у своєму заповіті спадкодавець. Для **спадкування за законом потрібні:**

-по-перше, наявність певного ступеня споріднення зі спадкодавцем або перебування на його утриманні протягом визначеного законом строку (тобто особа повинна входити в коло спадкоємців за законом);

-по-друге, факт смерті спадкодавця (тобто повинно відбутися відкриття спадщини); по-третє, прийняття спадщини.

Таким чином, спадкування виникає лише за наявності передбачених у законі юридичних фактів і тому безпосередньо із закону ніколи не виникає.

Спадкування за законом має місце у тому випадку, якщо: відсутній заповіт; заповіт було скасовано заповідачем і не складено новий заповіт; заповіт визнано недійсним повністю або частково.

Підставами закликання до спадкування за законом є: родинні стосунки (при певному ступені спорідненості та черговості спадкоємців); шлюб; усиновлення; перебування на утриманні спадкодавця не менше 5 років до його смерті, проживання однією сім'єю 5 років.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою (ч.1 ст.1220 ЦК України). Значення відкриття спадщини полягає в тому, що саме з відкриттям спадщини виникають спадкові правовідносини. Не слід плутати відкриття спадщини (як події) і відкриття спадкової справи (як дії), оскільки ці юридичні фати породжують різні наслідки. **При відкритті** у спадкоємців виникають матеріальні права на її прийняття або відмову на її прийняття. Нотаріальний процес в якості наслідку передбачає фіксування та констатацію наявності прав у спадкоємців та інших осіб.

Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. **Під днем смерті слід розуміти** конкретну календарну дату (добу). Не слід плутати смерть особи та реєстрацію смерті фізичної особи.

Юридично особа вважається померлою з моменту, коли зроблений відповідний запис про смерть особи органами РАЦСу. Тому довідка про смерть (відповідної форми) або судове рішення про оголошення особи померлою (яке набрало законної сили), це лише підстава для відповідної реєстрації смерті фізичної особи із зазначенням дати її смерті. Якщо дата фактичної смерті невідома, наприклад, при оголошенні особи померлої, то в свідочстві про смерть обов'язково повинен бути вказаний місяць або рік смерті (набрання судового рішення законної сили). У цьому випадку часом відкриття спадщини слід вважати останній день вказаного місяця або року.

Місце відкриття спадщини - це визначення виключно юридичне, під ним слід розуміти населений пункт (і, зрозуміло, нотаріальний округ), в якому за думкою спадкоємців слід визначатися з спадковим правонаступництвом. Зрозуміло, що місце фактичної смерті і місце відкриття спадщини можуть не співпасти. Місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця (ч. 1 ст. 1221 ЦК України). На спадкоємців покладається обов'язок доказування останнього місця мешкання спадкодавця. Такими доказами, як правило, є: довідка про реєстрацію померлого на момент його смерті. Закликання до спадкування, очевидно, може розглядатися як завершення юридичного складу, внаслідок чого у особи виникає право на спадкування. В деяких випадках закликання до спадкування здійснюється внаслідок самого факту смерті спадкодавця і, відповідно відкриття спадщини. В інших - за наявності ще і додаткових обставин,

як то **спадкова трансмісія, субституція, відпадіння від спадкування всіхспадкоємців поточної черги**. Отже, на практиці можуть реалізовуватися різні варіанти підстав і порядків спадкування.

Черговість спадкування за законом ґрунтується на презумпції, що у разі висловлення своєї волі спадкодавець залишив би спадкове майно найближчим особам, які законом об'єднані в певні черги, залежно від близькості родинних зв'язків за походженням, шлюбних відносин, усиновлення, надання утримання спадкодавцю, перебування на утриманні спадкодавця, спільного проживання тощо.

Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину

Право на прийняття спадщини є суб'єктивним цивільним правом, яке розкривається через наявність вибору спадкоємця - прийняти спадщину чи відмовитися від неї. Тобто особа, яка має право на спадкування з моменту відкриття спадщини, не є суб'єктом таких відносин, в яких перебував спадкодавець, і, відповідно, не наділена тією низкою прав, які йому належали.

Для набуття відповідних прав та обов'язків спадкоємець має прийняти спадщину. Отже, спадщина не переходить автоматично до спадкоємців, вони повинні її прийняти.

Прийняття спадщини - це вчинення спадкоємцем дій, які виражають його волю на отримання спадщини. Таким чином, спадкоємець засвідчує свою згоду на вступ у всі правовідносини спадкодавця, які в сукупності представляють собою спадщину.

Прийняття спадщини є беззастережним. Право на спадщину виникає з моменту її відкриття, і закон зобов'язує спадкоємця, який постійно не проживав зі спадкодавцем, у шестимісячний строк подати нотаріусу заяву про прийняття спадщини. Поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є причини, які пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Подавати заяву про відмову від спадщини у письмовій формі спадкоємець має особисто нотаріусу за місцем відкриття спадщини. Заяви про відмову від спадщини, складені від імені спадкоємців їх представниками, які діють на підставі довіреностей, прийняті до розгляду не будуть, згідно з пунктом 3 глави 10 розділу 2 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Прийняття чи неприйняття спадщини спадкоємцем є суб'єктивним цивільним правом. Реалізація цього суб'єктивного права матиме наслідки як для самого спадкоємця, який виключається з числа суб'єктів спадкового правовідношення, так і для інших осіб, які внаслідок цього, навпаки, набувають право на вступ у спадщину. Правових наслідків від такого права не буде лише у тому випадку, коли потенційний спадкоємець відмовиться від прийняття спадщини до її відкриття.

Спадкова справа заводиться нотаріусом, а з 1 січня 2016 року в сільських населених пунктах - уповноваженій на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування, за місцем відкриття спадщини на підставі поданої (або такої, що надійшла поштою) першою заяви (повідомлення, телеграми) про прийняття спадщини, про відмову від прийняття спадщини, про відмову від спадщини, заяви про відкликання заяви про прийняття спадщини або про

ивідмову від спадщини, заяви про видачу свідоцтва про право на спадщину, __
заяви спадкоємця на одержання частини вкладу спадкодавця у банку (фінансовій
установі), заяви про видачу свідоцтва виконавцю заповіту, заяви виконавця
заповіту про відмову від здійснення своїх повноважень, заяви другого з подружжя
про видачу свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя
у разі смерті одного з подружжя, заяви про вжиття заходів до охорони спадкового
майна, претензії кредиторів. Заяви про прийняття спадщини або відмову від її
прийняття подаються спадкоємцем особисто нотаріусу за місцем відкриття
спадщини у письмовій формі у строки, ст. 1270 Цивільного кодексу України,
тобто, протягом шести місяців з часу відкриття спадщини.

Не допускається приймати заяви про прийняття спадщини, про відмову від
неї або заяви про їх відкликання, складені від імені спадкоємців їх
представниками, що діють на підставі довіреностей. Неповнолітня особа має
подати заяву про прийняття спадщини без згоди своїх батьків або піклувальника.

Свідоцтво про право на спадщину являє собою окремий документ, що
видається на ім'я всіх спадкоємців або, за їхнім бажанням, кожному окремо. В
останньому випадку, в кожному свідоцтві зазначається все спадкове майно,
перелічуються всі спадкоємці та визначається частка спадщини спадкоємця,
видано свідоцтво про право на спадщину.

Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.

Відповідно до ст.ст. 1296-1298 ЦК України спадкоємець, який прийняв
спадщину, може одержати свідоцтво про право на спадщину. Якщо спадщину
прийняло кілька спадкоємців, свідоцтво про право на спадщину видається
кожному з них із визначенням імені та часток у спадщині інших спадкоємців.
Оформлення спадщини ніяким строком не обмежене. Відсутність свідоцтва про
право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину. Спадкоємець,
який прийняв спадщину, у складі якої є нерухоме майно, зобов'язаний звернутися
до нотаріуса за видачею йому свідоцтва про право на спадщину на нерухоме
майно. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення
шести місяців з часу відкриття спадщини. Якщо заповіт складено на користь
зачатої, але ще не народженої дитини, видача свідоцтва про право на спадщину і
розподіл спадщини між усіма спадкоємцями може відбутися лише після
народження дитини. До закінчення строку на прийняття спадщини нотаріус може
видати спадкоємцеві дозвіл на одержання частини вкладу спадкодавця у банку
(фінансовій установі), якщо це викликано обставинами, які мають істотне
значення. Пунктом 4 гл. 10 р. II Порядку передбачено, що при видачі свідоцтва
про право на спадщину за законом нотаріус перевіряє наявність підстав для
закликання до спадкування за законом осіб, які подали заяви про видачу
свідоцтва. Доказом родинних та інших відносин спадкоємців зі спадкодавцем є:
свідоцтва органів державної реєстрації актів цивільного стану, повний витяг з
реєстру актів цивільного __стану громадян щодо актового запису, копії актових
записів, копії рішень суду, що набрали законної сили, про встановлення факту
родинних та інших відносин. Факт перебування на утриманні підтверджується
рішенням суду, що набрало законної сили, про встановлення факту перебування
непрацездатної чи неповнолітньої особи на утриманні.

Оформлення права на спадщину за заповітом регулюється п. 5 гл. 10 р. II Порядку, у якому визначено, що при оформленні спадщини за заповітом нотаріус має надати правову оцінку заповіту, перевірити його реєстрацію у Спадковому реєстрі та чинність на момент смерті заповідача. Якщо наданий спадкоємцем заповіт не відповідає вимогам законодавства, нотаріус відмовляє в його прийомі. Якщо для оформлення спадщини надано кілька заповітів спадкодавця, нотаріусом надається їм правова оцінка, у відповідності до положень статті 1254 ЦК України.

Видача свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя. У разі смерті одного з подружжя свідоцтво про право власності на частку в їх спільному майні видається нотаріусом на підставі письмової заяви другого з подружжя з подальшим повідомленням спадкоємців померлого, які прийняли спадщину. Таке свідоцтво може бути видано на половину спільного майна.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	СРС		л	П	лаб.	інд.	СРС
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальні положення спадкового права												
Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права.	14	4	4			6	12	1	1			10
Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	11	2	2			7	11	1				10
Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	11	2	2			7	12	1	1			10
Тема 4. Склад спадщини	13	2	4			7	11	1				10
Тема 5. Відкриття спадщини	11	2	2			7	11	1				10
Разом за Розділом 1	60	12	14			34	57	5	2			50
Розділ 2. Правові засади відкриття, оформлення та охорони спадщини												
Тема 6. Спадкування за заповітом.	12	2	4			6	12	1	1			10

Тема 7. Спадкування за законом	13	2	4			7	14	2	1			11
Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	10	2	2			6	11	1				10
Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	10	2	2			6	11	1				10
Разом за Розділом 2	45	8	12			25	48	5	2			41
Усього годин	105	20	26			69	105	10	4			91
ІНДЗ												
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин												
	210	30	32			133	210	18	4			173

4. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Теми лекційних занять

4.1.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	4
2	Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	2
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	2
4	Тема 4. Склад спадщини	2
5	Тема 5. Відкриття спадщини	2
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	2
7	Тема 7. Спадкування за законом	2
8	Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	2
9	Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	2
	Разом	20

4.1.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	1

2	Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	1
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	1
4	Тема 4. Склад спадщини	1
5	Тема 5. Відкриття спадщини	1
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	1
7	Тема 7. Спадкування за законом	2
8	Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	1
9	Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	1
	Разом	10

4.2. Теми семінарських (практичних) занять 4.2.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	4
2	Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	2
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	2
4	Тема 4. Склад спадщини	4
5	Тема 5. Відкриття спадщини	2
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	4
7	Тема 7. Спадкування за законом	4
8	Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	2
9	Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	2
	Разом	26

4.2.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	1
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	1
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	1
7	Тема 7. Спадкування за законом	1
	Разом	4

4.3. Теми лабораторних занять

4.3.1 денна форма навчання

Не передбачено

4.3.2 заочна форма навчання

Не передбачено

4.4. Завдання для самостійної роботи

4.4.1 денна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	6
2	Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	7
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	7
4	Тема 4. Склад спадщини	7
5	Тема 5. Відкриття спадщини	7
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	6
7	Тема 7. Спадкування за законом	7
8	Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	6
9	Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	6
	Разом	59

4.4.2 заочна форма навчання

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Загальні положення про спадкування. Джерела спадкового права	10
2	Тема 2. Поняття, структура та особливості спадкових правовідносин.	10
3	Тема 3. Суб'єкти спадкових правовідносин	10
4	Тема 4. Склад спадщини	10
5	Тема 5. Відкриття спадщини	10
6	Тема 6. Спадкування за заповітом.	10
7	Тема 7. Спадкування за законом	11
8	Тема 8. Здійснення спадкових прав. Оформлення права на спадщину	10
9	Тема 9. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом і заповітом.	10

4.5. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Не передбачено

4.6. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни «Спадкове право» передбачено комплексне використання різноманітних методів організації і здійснення навчально-пізнавальної діяльності студентів та методів стимулювання і мотивації їх навчання, що сприяє розвитку творчих засад особистості майбутнього фахівця, з урахуванням індивідуальних особливостей учасників освітнього процесу.

З метою формування професійних компетентностей широко впроваджуються інноваційні методи навчання. Це – комп’ютерна підтримка освітнього процесу, впровадження інтерактивних методів навчання (робота в малих групах, мозковий штурм, ситуативне моделювання, опрацювання дискусійних питань, кейс-метод, проєктний метод тощо).

За джерелами знань на заняттях використовуються словесні (розповідь, бесіда, лекція) та практичні методи.

За рівнем самостійної розумової діяльності використовуються проблемно-інформаційний, проєктно-пошуковий, дослідницький методи.

Із метою забезпечення максимального засвоєння студентами матеріалу курсу використовуються наступні методи навчання:

1) Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

- словесні (лекція-монолог, лекція-діалог, проблемна-лекція);
- наочні (презентація, демонстрування);
- практичні методи (практичні завдання).

2) Методи стимулювання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

- метод проблемного викладу матеріалу;
- моделювання життєвих ситуацій;
- мозковий штурм;
- метод опори на життєвий досвід;
- навчальної дискусії.

3) Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- усного контролю;
- письмового контролю;
- самоконтролю та взаємоконтролю;
- рецензування відповідей.

4.7. Засоби діагностики результатів навчання здобувачів освіти.

Порядок та критерії виставлення балів

Контрольні заходи здійснюються з дотриманням вимог об’єктивності, індивідуального підходу, системності, всебічності.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання можуть бути:

- екзамен;
- стандартизовані тести;
- наскрізні проекти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- розрахункові роботи;
- завдання на лабораторному обладнанні, реальних об'єктах тощо;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Використовуються такі методи контролю (усний, письмовий), які мають сприяти підвищенню мотивації студентів до навчально-пізнавальної діяльності.

Поточний контроль. *Завданням поточного контролю* є перевірка розуміння та засвоєння певної частини учбового матеріалу, рівня сформованості навичок, умінь самостійно опрацьовувати навчальний матеріал, здатності осмислити зміст теми.

Об'єктами поточного контролю знань студента є систематичність та активність роботи на заняттях; виконання завдань для самостійної роботи. Оцінюванню можуть підлягати: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на практичних/семінарських заняттях; активність при обговоренні питань практичного/семінарського/лабораторного заняття; результати тестування тощо.

У разі невиконання завдань поточного контролю студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття за дозволом завідувача кафедри. Порядок такого контролю регламентований викладачем.

Підсумковий контроль. *Завданням підсумкового контролю* є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

4.8. Перелік програмових питань для самоконтролю:

1. Поняття спадкування та спадкового права. Види спадкування.
2. Джерела спадкового права
3. Поняття та структура спадкових правовідносин.
4. Особливості спадкових правовідносин.
5. Основні засади щодо визначення складу спадщини.
6. Корпоративні права у складі спадщини.
7. Нерухоме майно у складі спадщини.
8. Майно, що знаходиться у спільній власності у складі спадщини.
9. Земельна ділянка та фермерське господарство у складі спадщини.
10. Майнові права інтелектуальної власності у складі спадщини.
11. Що слід розуміти під спадкуванням? Чому спадкове правонаступництво є універсальним, а не сингулярним?
12. Чим відрізняється спадкове право в об'єктивному значенні від спадкового права в

суб'єктивному значенні?

13. Який юридичний факт є підставою виникнення спадкових відносин?

14. У чому правове значення понять часу і місця відкриття спадщини?

15. Чи є спадкодавцем суб'єктом спадкового правонаступу? Чому?

16. Хто має право на спадкування? Хто не має такого права внаслідок усунення від права

на спадкування?

17. Які особливості отримання спадщини юридичною особою?

18. Які особливості отримання спадщини державою? Територіальною громадою?

19. Що називають спадковою масою? Що в неї входить?

20. Поняття заповіту та його правова природа.

21. Правові наслідки визнання заповіту недійсним.

22. Право на заповіт та його реалізація в сучасних умовах.

23. Посвідчення заповіту, внесення змін до нього та його скасування

24. Юридичний склад спадкування за законом.

25. Відмінність спадкування за законом від спадкування за заповітом.

26. Черги спадкоємців за законом та їх склад.

27. Зміна черговості при спадкуванні за законом.

28. Порядок прийняття спадщини

29. Відмова від прийняття спадщини.

30. Правові наслідки прийняття та відмови від прийняття спадщини.

31. Оформлення спадщини.

32. Процесуальний порядок розгляду справи про визнання спадщини від умерлою.

33. Видача свідоцтва про право на спадщину за законом.

34. Видача свідоцтва про право на спадщину за заповітом

35. Видача свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі

смерті одного з подружжя

36. Підстави для вжиття заходів з охорони спадкового майна.

37. Заходи по охороні і управлінню спадковим майном.

38. Управління спадковим майном.

4.9. Схема нарахування балів, які отримують студенти

Приклад для екзамену

Поточне тестування та самостійна робота										Екзамен	Сума		
Розділ 1					Розділ 2				Контрольн а робота	СР	Р а з о м	40	100
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9		60			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10			

T1, T2 ... T6 – теми розділів.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	незараховано
60-63		
35-59	незадовільно	незараховано
1-34	незадовільно	незараховано

5. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

5.1. Рекомендована література

Основна

1. Основна література

1. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузєцової, Р. А. Майданика. К.: Юрінком Інтер, 2017. Кн. 1. 976 с.

2. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузєцової, Р. А. Майданика. К.: Юрінком Інтер, 2017. Кн. 2. 1176 с.

3. Цивільне право України: підручник. 2-евид., перероб. і доп. У 2 частинах./ За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2018. 736 с.

4. Спадкове право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посіб. / Я.Фурса, Є. І. Фурса, О. М. Клименко, С. Я. Грабовська та ін.; За заг. ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2007. 1216 с.

5. Цивільне право України: Академічний курс: Підручн.: У 2-х т. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. Вид. 2-ге доп. і перероб. / К.: Видавничий Дім «Ін Юре». 2006. Т. 2. Особлива частина. 654 с.

6. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. 2-е вид. перероб. та доп. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. 568 с.
7. Спадкове право. Нотаріат. Адвокатура. Суд: наук.-практич. посіб. / С. Я. Фурса [та ін.] ; ред. С. Я. Фурса. К. : Видавець Фурса, С.Я. : КНТ, 2007. 1216 с.
8. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій Міністерства юстиції, науковців, факівців: правникам, нотарям, адвокатам, суддям, викладачам, студентам. Х. : Страйд, 2009. 544 с.
9. Кармаза О. О. Міжнародне спадкове право: науково-практ. посібник; Центр правових досліджень Фурси. К. :Видавець Фурса С.Я. ; К. : КНТ, 2007. 327 с.
10. Буркацький Л. К. Спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв: навч. посібник для студ. вищих навч. закл.; Київська держ. академія водного транспорту ім. Петра Конашевича-Сагайдачного. К. : Ін Юре, 2008. 384 с.
11. Заїка Ю. О. Спадкове право: навч. посібник. К. : Юрінком Інтер, 2009. 351 с
12. Мічурін Є. О. Спадкове право: практика застосування : наук.-практ. посіб. Х. : ЮрСвіт, 2009. 464 с.
13. Панченко М. І. Спадкове право України. К. : Знання, 2010. 52 с.
14. Кухарев О. Є. Спадкове право України: навч.-практ. посіб. К. : «Правова єдність», всеукр. асоц. видавців, 2011. 221 с.
15. Гончарова А. В. Спадкова трансмісія та спадкове представлення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2012. 20 с.
16. Спадкове право. Практика застосування нотаріусами України : практ. посіб. / [Т. А. Борисова та ін. ; за заг. ред. В. М. Марченка]. Х. : Страйд, 2012. 735 с.
17. Кухарев О. Є. Спадкове право України : навч. посіб. К. : Алерта, 2013. 327 с.
18. Нелін О. І. Спадкове право України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Київ. ун-т туризму, економіки і права. К : Київський університет, 2013. 247 с.
19. Коротюк О. В. Спадкове право: Коментар до книги VI Цивільного кодексу України ; [за заг. ред. О. В. Дзери]. Київ : ОВК, 2015. 271 с.

Допоміжна література

1. Цибульська О. Ю. Щодо питання про спадкування за заповітом осіб, що перебувають у плаванні на морському або річному судні. *Часопис цивілістики*. 2013. Вип. 14. С. 87-90 URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chac_2013_14_19.pdf
2. Мельниченко Ю. С. Спадкування суб'єктивного авторського права на твір. *Форум права*. 2013. № 3. С. 376–383. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2013_3_63.pdf

3. Савченко А. С. Спадкування нерухомості іноземцями в Україні: надбання чи втрата. *Форум права*. 2008. № 2. С. 420-424. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2008_2_59.pdf
4. Пилипенко В. В. Особливості спадкування автотранспортних засобів. *Митна справа*. 2014. № 1(2.2). С. 113-119. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2014_1\(2.2\)_22.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ms_2014_1(2.2)_22.pdf)
5. Трифонов С. Г. Врегулювання відносин спадкування у договорах Русі з греками. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 2. С. 24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Npnau_2011_2_7.pdf
6. Кухарев О. Є. Місце договору про зміну черговості одержання права на спадкування в системі цивільно-правових договорів. *Форум права*. 2014. № 1. С. 304–309. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2014_1_53.pdf
7. Лавріненко І. А. Спадкування частки у статутному капіталі ТОВ. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 168-174. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2014_1_39.pdf
8. Ливак М. М. Становлення інституту спадкування за заповітом у феодальному українському суспільстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 13-23. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvlduvs_2014_2_4.pdf
9. Козловська Л. В. Прийняття та відмова від спадщини як здійснення суб'єктивного права спадкування. *Приватне право і підприємництво*. 2014. Вип. 13. С. 48-51. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Prip_2014_13_15.pdf
10. Бабаєва Ю. Н. Окремі питання спадкування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 10. С. 29-33.
11. Скок Л. В. Правова природа поняття «порядок спадкування». *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 65-69. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/Nzizvru_2014_5_16.pdf
12. Басай О. В. Спадкування авторських прав. *Часопис Національного університету "Острозька академія"*. Сер. : Право. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Choasp_2014_2_7.pdf
13. Козловська Л. Визнання права власності на спадкове майно за рішенням суду в юридичному складі підстав спадкування. *Юридична Україна*. 2017. № 7. С. 53-56. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/urykr_2012_7_12.pdf
14. Нелін О. Співвідношення сімейних поділів майна і спадкування в українській селянській родині XIX - початку XX ст. *Юридична Україна*. 2018. № 4. С. 4-8. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/urykr_2013_4_3.pdf
15. Верещінська І. В. Зміст предмета доказування у справах щодо спадкування. *Судова апеляція*. 2018. № 3. С. 80-84. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Suap_2014_3_14.pdf
16. Сокурченко О.А. Спадкування у міжнародних договорах України про правову допомогу в цивільних справах. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми національного законодавства». 10 грудня 2014 року. Випуск 42. Кіровоград: ТОВ «Полімед-Сервіс», 2014. С.11 - 15.

5.3. Інформаційні ресурси

(перелік інформаційних ресурсів)

1. <https://www.rada.gov.ua/> - Офіційний веб-портал Верховної Ради України
2. <http://kmu.gov.ua> - Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України
3. <http://www.osvita.org.ua/> - Освітній портал
4. <http://studrada.com.ua/libonline> - Центральний юридичний портал України
5. <http://www.reyestr.court.gov.ua/> - Єдиний державний реєстр судових рішень
6. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
7. <https://supreme.court.gov.ua/> - Офіційний веб-портал Верховного Суду

6. ПОЛІТИКА ЩОДО АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Політика щодо академічної доброчесності формується на основі дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про видавничу справу», з урахуванням норм Положення «Про академічну свободу та академічну доброчесність в Центральнуукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка»